

levnadsberättelser och framväxten av ett välbärgat Sverige.

Däremot saknas inte engagemang i boken. Det är uppenbart att alla fyra, numera seniora etnologer, har upplevt uppgiften att skapa en bild av sin mormor som värdefull och också rolig. Det är också engagemanget som gör att texten är lätt att ta till sig – jag sträckläste boken på två kvällar. Men jag får också en känsla av att författarna blivit väldigt betagna av uppgiften att skriva boken. Att det finns ett emotionellt band mellan mormödrarna och barnbarnen går inte att ta miste på. Det är en mycket läsvärd bok om fyra kvinnoöden.

Lena Marander-Eklund, Åbo

Från Pehr Stenbergs värld. Alf Arvidsson, Ina Lindblom, Richard Pettersson, Göran Stenberg, Ola Wennstedt & Fredrik Elgh (utg.). Umeå universitet, Umeå 2023. 176 s., ill. ISBN 978-91-8070-196-9.

Den norrländske prästen Pehr Stenberg föddes på en lantgård i Umeå socken 1758. Han fick möjlighet att studera först i Umeå och sedan vid universitetet i Åbo för att bli präst. Under studietiden försörjde han sig som informator i förnäma finlandssvenska hushåll, särskilt bland militärer och jurister. Han prästvigdes i Åbo 1786 och disputerade 1789 på en botanisk avhandling om havtorn. Därefter återvände han till hembygden och var från 1792 komminister i Umeå stad. Från 1804 fram till sin död 1824 var han komminister i Umeå landsförsamling.

Stenberg skrev från omkring 1780 och fram till sin död 1824 på en utförlig levnadsbeskrivning som omfattade nära 5000 handskrivna sidor. En hel del brev citeras. Det gäller både mottagna brev och koncept till sådana som Stenberg sänt. Han upprättade själv ett personregister.

Texten är en självbiografi där Stenberg beskriver faktiska händelser men även många

drömmar som han har haft. Det förekommer också flera känslomässiga reaktioner från hans sida. Han återger ofta vad olika människor har sagt. Det leder också till hans kommentarer när han nedtecknar sina minnesbilder i efterhand.

Levnadsbeskrivningen fanns länge i släktens förvar. Den blev uppmärksammas i samband med att den donerades till Kungliga biblioteket i Stockholm 2010. Sedan utgavs den i fem band av Forskningsarkivet vid Umeå universitet under åren 2014–2018. Ett värdefullt sakregister har utarbetats av folkloristen Alf Arvidsson.

I den här recenserade antologin gör några Umeåforskare analyser av innehållet i levnadsbeskrivningen och av personen Pehr Stenberg. Framställningen är en redovisning av projektet "Emotions in the 18th Century Everyday Life Class, Gender, and Godliness in Pehr Stenberg's Autobiography", som pågick i Umeå 2018–2023. Inledningen av antologin har skrivits av projektledaren Alf Arvidsson.

I det första kapitlet presenteras utgivningsprocessen av levnadsbeskrivningen av de forskare som var huvudansvariga för detta arbete. Det gäller ättlingen och nordisten Göran Stenberg, nordisten Ola Wennstedt och virologen Fredrik Elgh.

I ett följande kapitel undersöker Alf Arvidsson hur Stenberg bearbetade sitt sociala arv från en bondemiljö när han valde att bli präst. Han kämpade med att tillägna sig prästerlig status i kontakter med både herrskap och bönder. Han tonade visserligen ned sin bondebakgrund, men samtidigt var han noga med att försvara folkliga sedvänjor och tänkesätt. Han ville också framstå som allmogens lärare och därigenom värna om sin prästheder. Ett problem både i relation till herrskap och bönder uppstod när han ingick sitt första äktenskap med sin hushållerska 1794. Hon och dottern avled emellertid i samband med den första förlossningen 1796. En kort tid efteråt gifte Stenberg om sig med en officersdotter som tillhörde ett högre stånd än han själv.

I ytterligare ett kapitel tar Alf Arvidsson fasta på hur Stenberg hanterade sin prästerliga roll i relation till stadens herrskap när han var komminister i Umeå stad 1794–1804. Han ville vara en del av stadens ledande skikt. Då gällde det att tänka på vilka sociala kontakter som han måste upprätthålla både i sin tjänst och i sitt privata liv. Tiden som informator i finlandssvenska adelsfamiljer hade lärt honom vilka vanor och förhållningssätt som förväntades av herrskap. Det som begränsade honom i det sociala livet var hans tystlåtenhet och tillbakadragna hållning. Han drog sig hellre tillbaka än att gå i svaromål och bli inblandad i konflikter. Han var samtidigt nitisk i sin tjänsteutövning, vilket stärkte hans position inom stadens sociala hierarki.

I nästa kapitel granskar historikern Ina Lindblom Stenbergs komplicerade känslomässiga relation till sin andra hustru. Han upplevde brist på kärlek i detta äktenskap. Det tog sig uttryck i en långvarig och svårbemästrad svartsjuka hos honom. Han kände att hans heder och ära som make stod på spel. Svartsjukan började redan 1797 när han var ganska nygift. Han föreställde sig att hustrun tog emot besök av älskare. Särskilt nämns en fänrik Löfvenadler. Stenberg framförde sina misstankar muntligen till hustrun och hon förnekade hela tiden misstankarna. När det första barnet föddes tvivlade han på att dottern var hans barn. Svartsjukan ingår som en betydande del i Stenbergs texter och har ett drag av tvångsmässighet. Han beskriver svartsjukan som en sinnessjukdom och en sorgetid som till slut lindrades när hustrun blev mer foglig mot honom.

Lindblom anlägger ett känslöhistoriskt perspektiv på denna svartsjuka. Hon jämför med framställningar av svartsjuka i tidigmodern tid i olika länder. Hon konkluderar med att Stenbergs levnadsbeskrivning visar på "svartsjukans flerdimensionella karaktär och de historiskt specifika sätt varpå vi förklarar och processar våra känslor" (s. 97).

I det sista kapitlet riktar museologen Richard Pettersson blicken mot frågan om

vilka idéhistoriska synsätt som Stenberg representerade och hur han försökte framställa sig som en samtida intellektuell. Pettersson påpekar att Stenberg levde i en brytnings-tid "mellan ett äldre traditionssamhälle och ett kommande, sekulariserat och modernt" (s. 127f). Det finns hos honom endast "ytterst sparsmakade hänvisningar om samtidens lärda tänkande", skriver Pettersson (s. 143). "Hans idévärld utspelas i en vardagens och den praktiska religiositetens tidigmodernitet" (s. 151). Därför har levnadsbeskrivningen enligt Pettersson intresse för forskare som ägnar sig åt social mikrohistoria.

Pettersson ställer även frågan om hur representativ Stenberg kan vara för sin tid. Denna fråga går emellertid knappast att besvara eftersom han uppfattas som "en särpräglad individ som skriver en unik levnadsteckning" (s. 99). Stenberg var alltså snarast obestämbar utifrån de frågeställningar som Pettersson ställde från början.

Förtjänsten med denna antologi är att den sätter den publicerade levnadsbeskrivningen och dess författare in i sitt idéhistoriska, sociala, religiösa och psykologiska sammanhang. Levnadsbeskrivningen blir på detta sätt mer levande och överskådlig både för akademiska läsare och en bred allmänhet. Ett oerhört omfattande arbete inom det ovan nämnda forskningsprojektet i Umeå har fått ett värdigt avslut.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån

Birgitta Theander: *Hämförande hus. Hemmet i 1900-talets flicklitteratur*. Makadam förlag, Göteborg/Stockholm 2022. 380 s., ill. ISBN 978-91-7061-415-6.

Litteraturvetaren Birgitta Theander, som tidigare undersökt yrkeskildringar i flickböcker (*Till arbetet! Yrkesdrömmar och arbetsliv i flickboken 1920–65*, 2017), har utkommit